

Bereményi Budapestje magunk elé dúdolt, cseppfolyós hologram. Látomászerű város. A szemünkben bújt el. Építője szótlán misztikus, kalapot és tweedzakót viselő, zsebében töltőtoll. A profán fennköltté alakul a kezei között,

50 Vass Norbert

ELTÉVEDNI VANBÓL NINCS FELÉ

Bereményi Géza: *Versek*

a magasztost pedig – ha úri kedve úgy tartja – sárba bucskáztatja. Ten-nivalója akad elég, folyton formál. Életművét igazítja. Bábjátékos ő, aki előadás közben is közön-ségét lesi, neszüket nem hagyja egyszer sem el-

veszni, egyből a drámába sző minden visszacsatolást. Tükröt tart a tükörnek. Mintha az egész oeuvre másról se szólna, mint e komisz krónikásszerepről. Teremtőkedve alázatot kíván. Szimultán befelé és kifelé figyelést. Monotonitástűrésnek is hívhatjuk. Mintha azért telne csak az élet, azért kerülnének szobákba tárgyak, ágyakba nők, azért változnának rendszerek és albérleti címek, hogy mindez elbeszélhető legyen. Formába önthető, közzé is tehető és így megőrizhető. Mert a papír konzervál. És az egyetlen dolog talán, amit fejünk fölé tarthatunk, amíg egy rozzant kor vakolata omlik ránk.

Bereményi kölcsönvesz pár figurát egy pillanatra az időtől, hogy szemügyre vegye őket. A nagyító üvegén megcsillanó történelem alanyait és tárgyait beszélgeti. Sohasem harsány, fülünkbe súgja ehelyett művesre munkált mondatait. Életműve barlanghoz hasonló, ahol folyamatosan eső esik és szél süvít. Akkor áll csak el, amikor nem kellene. Csarnokai között hajszálvékony hasadékok teremtenek összeköttetést, a hang persze könnyedén átfurakszik a repedéseken. S ez a finom oszcilláció adja munkásságának eleven lüktetését.

Bereményi jazzista. Szabad futamokat fúj. Refrének és figurák kapaszkodnak át nála egyik műnemből a másikba, moziból versbe, novellából drámába. Most elsősorban lírájáról esik majd szó, hiszen e szöveg apropóját a *Versek* címmel kötetbe gyűjtött írásai adják. De előkerül azért a műfaji csám-borgások kérdése is.

A hetvenéves szerző előtt tisztelgő könyv fülszövege mellékörejek felhangosítását, háttérfigurák erősebb fénybe állítását, szubjektív önéletrajzot és jelentörténeti tablót ígér többek közt. Átszenírozást tehát. Csak-hogy – amint arról esett már szó – a *bereményiesque*-nek az organikus újrajelenetezés eleve fontos ismérve. A szerző alkalomadtán kiemel egy közelképet valamely korábbi dolgozatából, s nagytotált komponál köré. Vagy mondhatnánk úgy is, hogy saját zenéjéből hangmintázva alkot újabb és újabb tételeket. Ahogyan Hitchcock egy átlagosnak gondolt lakásba les be, és ott

szörnyeket talál, Bereményi random-panelokba csenget fel, munkásszállásokon gyűjt Tungsram-izzót, mosókonyhákban csetlik-botlik, s mindenünnen elcsen egy balladát.

Lírájának hőse minden percben fülel. Állításokat tesz már megszületése előtt. „Nem vagyok senki, / nem tudok semmiről”. A kiszti-hand-világ utolsó lovagjaként mitologizáló archaizmusokban beszél. Egy korszak közepén ül, zajban. Mert mindig van valami zaj. Kofák ordítanak a piacon vagy az oroszok lövik épp szét a falakat, a szél szór szikrákat vagy a Mambó magnó táncdalokat. Nincs megállás, a város telente, vasárnap hallgat csak el. Csönddé kellene lenni – gondolja Bereményi beszélője, aki szinte mindig hallgat. Ha mégis kibukik belőle a szó, akkor azt ismételteti csak, „Ismerem.” Ismeri. De ahelyett, hogy mondaná, inkább írja. Mintha azért venne csupán részt az életben, hogy tapasztalatait cetlikre jegyezze, azokból pedig történeteket szervezzen. Megtanul szeretetet, gyátszt, korszakok naturalisztikus kifestőjét színezi. Állhatatos. És kineveti a halált, mert neki mégiscsak az élettel – ezzel a bizonytalan örökbérlettel – van ugye dolga. Gondolatait kínálja megvételre. „Nézz a fejembe, mi benne van, tied lehet.” És amikor váltják egymást féldecis rezsimék, ő átvisz magával egy összegyűrt lepedőt az újba, egy rozzant pár cipőt, és kalap, kabát.

A Bereményi-versek privát tekerceket imitálnak. Elmosódó arcvonásokat láttatnak éles háttér előtt. Ellenfényben fogant, sötét-kamrában áztatott érzéseket, sűrű helyzeteket szemléltetnek. Flaszterre szilárdult borostyáncseppeknek mutatják magukat. Töprengő tónusú, fontolt szövéssű, vissza-visszahőkölő, fennkölt ez a líra. Először egy ártalmatlannak tűnő, pontos képet mutat, ami aztán – ha már Valóság nagybácsi úgyis messzire költözött – a reáliáktól elszakadva lesz még élesebb. Dalnyi dózisban megkapó, ha viszont kötetben kerül elénk, egyre kiismerhetőbb.

A kötet vaskos. És ez az a pont, ahol az olvasó arra gondol: jót tett-e vajon ezeknek a szélbe tett szövegeknek a kincstári alaposágú kataszterbe rendezés? Gyümölcsöző-e tematikusan válogatni szét az ágbogas (vers)világot? Az akkurátus szerkesztésnek köszönhetően egymás mellé rendeződtek persze összetartozó részletek, a könyv így elsőrangú idegenvezetést kínál a Bereményi-világot megismerni vágyóknak. S világos az is, hogy jön majd egy kor – nem is olyan sokára –, amikor Rajnákot és a nejlonblúzt is lábjegyzetelni lesz majd szükséges. Érteni vélem tehát a kötetbe szervezés szándékát. Lelkesedni azonban csak mértékkel tudok. Mert hát ez itt mégiscsak „Lóden-Európa” még mindig. Ez az el nem fogyó múlt a mi jelenünk, Bereményi rezignált lírája ebben otthonos. És az olvasó (hallgató/néző) szívesen lődörög KRESZ-táblák nélkül, műnemek között vele, és szedeget

betonra ejtett rojtos papírfecniket. Az öt ciklus (*Egy ember élete; Antoine és Desiré; I love you so; Rendszerváltoz(tat[tat])ás; Alakmások*) viszont mintha szabályozná a haladási irányt.

52 A fontos kötetekkel az ember sok időt tölt. Teázgat velük, viszi őket hosszú útra. És a *Versek* fontos kötet. Minél több időt töltök viszont vele, annál szembeötlőbb, hogy akadnak benne könnyebb darabok, kevésbé sikerült képek, sorok, nem is kevés (legnagyobb arányban az *I love you so* című fejezetben). Dallam nélkül némelyik szöveg csupasza. Márpedig – ha jól gondolom – a *Versek*ben mintha az is megmértené, hogy meddig marad a dal ugyanaz. Hogy mikor válik le róla gitárakkord, énekhang. A kötetet olvasva én jobbára dalokat hallottam. És őszintén szólva – hiába igyekeztem egyre tudatosabban kikapcsolni – olykor éppen ez a dalként hallás emelt meg sekélyebb sorokat. Hogy jó-e ez, vagy rossz, tudja a fene. A jó dal mindenesetre szövegíró és előadó közös portékája. De a dal akkor igazán jó, ha se író, se előadó nem lényeges. És egyszersmind mindkettő fontos. Hallás kérdése, de mondom, a *Versek* szövegeinek java nekem dal maradt. És nem könnyű eldönteni, hogy érdeme-e a lírának ez vagy sem.

Észrevenni azt is, hogy a krónikás egyre keserűbb és törődöttebb. A (túláságosan körülményeskedő című) *Rendszerváltoz(tat[tat])ás* ciklusban zsémbes sorokat körmöl az örökjelent felváltó bizonytalan jövőről. A vanból a nincs felé tartó úton eltévedő Kádár-rezsim bomlását bemutató szövegekben idegenség és vakmerő bátortalanság van. Türelmetlenség, bosszankodás. De vajon mi az író dolga, ha a kor, amiről beszámolni hivatott, egyszer csak kívülről bentre kerül? Érthető, ugye, ha hezitál. „Ágyó, szerintem én is megyek, / a jövő sohasem volt élvezet, / de ez a most érkező, / puhavonású jövő / elég meredek.”

A *Casanova és Voltaire* című szövegben Bereményi két alkotótípust látat. Voltaire a már életében befutott írófejedelem. Pompa övezi. Szalonok kedvence ő, környezete szavát lesi, aztán lesz belőle papírizű tananyag. Casanova megkapja a mestertől (igen, Voltaire-ért rajong ő is), hogy tehetégtelen. Ezután nem ír, csak él. Feslett életet. A részleteiről addig-addig fecseg, amíg sűrű párlattá állnak össze az emlékei. Aztán megírja végül az opus magnumot, memoárját, amit az utódok kíváncsian, bele-belepirulva forgatnak. „Rissz-rossz kalandokból egy korszak nagy képe lett.” A korokon és műnemeken keresztülgalogoló Bereményi Voltaire-ként is Casanova. A vanban és a leszben is nélkülözhetetlen.

Meglelni egy nevet, s aztán élni hozzá egy életet. Mintha ez volna az ő munkásságának az igazi tétje. Mert kiismerhetetlen világban kóválygunk szerinte bambán, de – mit tehetnénk? – elveszettségünkön időnként csak-csak elmosolyodunk. Főtt krumpli és kőpadló meghitt nyomorúságára vágyunk. Ostromállapotra. És közben torzókon ábrázolni a nyugtalan békét.

Békében minden halad. Szerelvények tolatnak keskenyvágányokon, kitelepített gróflányok gurulnak biciklivázakon. És a szélre bízunk papírlapokat: olvassák magukat össze, minket értelmezzenek, és épüljön belőlük menedék. Időtlen. (*Magvető, Bp., 2016*)

Új Forrás 2017/1 – Vass Norbert: Eltévedni vanból
nincs felé – Bereményi Géza: Versek

